

Illustration: Johanna Dalmalm

Aktuellt från webben

Varumärket folkbibliotek

Senaste numret av *Framsidan*, Kultur i Västs bibliotekstidskrift, har temat "bibliotek på andra ställen". I sin ledare i *Framsidan* skriver Bengt Källgren "bibliotek är en funktion inte en lokal".

I senaste numret av *Biblioteksbladet* är Nina Frids som vanligt tänkvärda och skarpa krönika en kritik av tendensen att det är så bra att bibliotek gör annat än att vara bibliotek som att låna ut både dittan- och dattanprylar och göra en grej av att inte anställa bibliotekarier.

Båda dessa sätt att förstöra varumärket folkbibliotek, som man väl ska uttrycka det i nuspråk, sågs handla om demokrati, låga trösklar och tillgänglighet. Men som Nina Frid påtalar kan det istället visa på förakt, att inte tro alla om att vara värda och behöva en fullgod biblioteksservice.

Bibliotek är inte en funktion, utan det geniala med folkbibliotek är just den fantastiska mängd av funktioner denna unika institution kan fylla samtidigt. Att lyfta ut vissa funk-

tioner och placera dem lite här och var, som till exempel bokutlåning på stranden, på arbetsplatsen, eller i snabbköpet, kan givetvis vara alldeles utmärkt och bra, men det får aldrig ersätta det mångfunktionella biblioteket eller beskrivas som bibliotek.

Att lägga ytterligare funktioner till biblioteket, som att låna ut verktyg, gångstavar, paraplyer och leksaker kan väl gå för sig. Att biblioteket även är medborgarkontor, turistkontor eller hittegodsmottagning kan väl också vara smart, förutsatt att det inte innebär en nedrustning av bibliotekets kärnverksamhet, det vill säga att det ges extra resurser och kompetenser för de tillkommande uppgifterna. Dessutom får det absolut inte innebära att biblioteket uppfattas som en myndighet.

Känns som det är dags att varumärkesskydda begreppet folkbibliotek, att fastställa vad ett folkbibliotek måste innehålla, erbjuda och ha som uppdrag för att få använda namnet. Inte ska väl bibliotek vara mindre skyddat än falukorven, fe-taosten och verklighetens folk? Detta bör vara en del av den

nationella biblioteksplanen, alltså dags för KB att ”ta patent” på folkbibliotek innan någon annan gör det!

Dessvärre gäller det inte bara att rädda bibliotekstanken från angrepp utifrån, utan även från bibliotekarier som tycks tro att biblioteket bäst når sina mål, som då mäts i antal lån, genom att käckta till sig och låtsas vara något annat än en gedigen folkbildande institution med syfte och mål att utjämna skillnader i ett samhälle med växande klyftor.

När skådespelaren Roland Jansson i en annan tid, på 70-talet, invigde Gårdstens bibliotek (nedlagt sedan länge) sa han bland annat att folkbibliotek är det mest socialistiska vi har, det står verkligen för ”från och var och en efter förmåga och till var och en efter behov”. Men detta hade politikerna lyckligtvis ännu inte upptäckt enligt Jansson. Nu är tendensen dessvärre ”till var och en efter förmåga” och behov noteras bara som aktiv individuell efterfrågan. Den är till exempel vad detta med flytande bestånd innebär, ett system som vidgar klyftor istället för att ge alla en chans.

Alltså dags att acceptera nutida språkbruk och bygga varumärket folkbibliotek, men göra det på en stark ideologisk grund, gedigen historisk erfarenhet och ett unikt stort förtroende hos såväl användare som ickeanvändare enligt till exempel SOM-undersökningarna.

Med ovan nämnda tendenser är det stor risk att biblioteksvärlden just nu håller på att göra tvärtom, genom att tunna ut, splittra och ”marknadsanpassa” i såväl teori som praktik. Med denna amöbafilosofi raseras snabbt vad som byggts under hundra år minst.

Bibliotek är och ska förbli mångfunktionella, folkbildande och lokala lokaler med kompetent personal!

Ingrid Atlestam, skribent och bibliotekarie
på <http://foreningenbis.com>, 15 juli 2013

Nyktighet och bibliotek

I Systembolagets tidning *Bolaget* (av alla ställen) läser jag en artikel om nykterhetsrörelsen. 1910 hade den rörelsen 340 000 medlemmar (mer än 5 procent av alla svenskar), och i Kerstin Rydbeckes avhandling *Nykter läsning* (1995), om den svenska godtemplarrörelsens litteratur, beskrivs vad man kan kalla en ”parallell modernitet” eller ”motoffentlighet”, som bestod i kristna värderingar, nykterhet, men också egna förlag, författare, bibliotek, bankväsen och samhällelig service.

1922 stod rörelsen inför sitt eldprov, folkomröstningen om rusdrycksförbud. Bakom sig hade man inte minst det starka liberala partiet De frisinnade (den tidens vänsterlibe-

raler) men också många höger- och vänsterpolitiker. Socialdemokraterna var som vanligt tveågsna, från början var man helt emot förbudet. ”Iså fall skulle man inte få se många glada ansikten på våra möten”, lär en fackföreningsledare ha sagt. Men 1922 hade nykterhetsrörelsen tonat ned det kristna budskapet, och många socialdemokrater stödde nu förbudet, en av de mest kända var folkbildaren Oscar Olsson (”Olsson med skägget”). Omröstningen blev mycket jämn, ett av de mest kända inläggen kom från konstnären Albert Engström, politiskt både stockkonservativ och antisemit, i affischen med texten ”Kräftor kräva dessa drycker”.

Kanske var det bra att rusdrycksföreträdarna till slut vann. Erfarenheterna från USA, där den kriminella maffian växte fram under rusdrycksförbudets tid på 1930-talet, var inte särskilt positiva. Frågan är tveeggad, det var en ”uppfostningsfråga”, som Valfrid Palmgren som högerpolitiker skulle ha sagt, men det var också ett slag för att arbetaren skulle vara nykter, proper, och kunna hålla möten och skriva protokoll, som Ronny Ambjörnsson konstaterat i boken om sågverksarbetarna i Holmsund, *Den skötsamme arbetaren* (1988). I vilket fall så hade rörelsen visat musklerna, och det spelade stor roll för nykterhetsfrågans senare utveckling i Sverige.

Idag är nykterhetsrörelsen konfessionslös, och talar hellre om Demokrati, Samförstånd, Gemenskap, Välstånd, Trygghet, Solidaritet och Ansvar. Det låter lite som det nya arbetarpartiet, men frågan skär tvärtom över alla politiska ideologier. Inte minst kommer nya medlemmar från den muslimska populationen i Sverige idag.

Nykterhetsrörelsen drev en gång många så kallade studiecirkelbibliotek. Oscar Olsson brukar ju kallas studiecirkeln fader, då han startade studiecirkel i IOGT:s regi redan 1901 i Lund. Idéhistorikern Bernt Gustavsson har kallat honom en typisk företrädare för ”självbildningsidealet”, och Olsson satte högt värde på skönlitteraturens betydelse, som han alltid nämner i sina programskrifter. Han ska ha varit mycket nöjd med Valfrid Palmgrens biblioteksutredning 1911. Den stärkte både ABF och IOGT, som fortsatte driva små studiecirkelbibliotek ända in på 1970-talet i Norrland.

Idag är de alla borta så vitt jag vet, många övertogs av kommunbiblioteken. Ja, faktum är att Malmö stadsbibliotek en gång grundades av en nykterhetsförening. Biblioteket låg länge ovanpå en ölrestaurang i nu rivna hotell Tunneln! Men det är en helt annan historia!

Mats Myrstener, bibliotekarie & biblioteksforskare
på <http://foreningenbis.com>, 27 juli 2013